

ŻYCIE NAUKOWE

Ewa Kowalska

Warszawa

Imigranci i społeczeństwa przyjmujące — adaptacja — integracja — transformacja? Warszawa, 1–3 grudnia 1998 r.

Już po raz czwarty Pracownia Migracji Masowych XIX i XX w. zorganizowała konferencję śmiało podejmującą problemy zjawisk migracyjnych, jako zjawisk historycznych w ich wielodyscyplinarnym ujęciu. Tym razem, w czasie trzydniowych obrad wygłoszono 20 referatów i rozpowszechniono abstrakty dwóch, których autorki nie dojechały¹. Wszechstronną analizę poruszanych problemów i obszerną wymianę doświadczeń badawczych gwarantowało zgromadzenie prelegentów i słuchaczy reprezentujących różne dyscypliny nauki, którzy mogli uczestniczyć w swobodnych dyskusjach dzielących każdy dzień konferencji na sesje przed- i popołudniowe.

Po powitaniu uczestników przez dyrektora Instytutu Historii PAN, prof. dr hab. Stanisława Bylinę, merytoryczną część konferencji zapoczątkowało wystąpienie prof. dr hab. Marii Skoczek nt. *Imigranci w społeczeństwach przyjmujących — izolacja i marginalizacja*, która wskazała (na przykładzie Kanady, Meksyku, Francji i Hiszpanii) na niechęć imigrantów do integracji ze społeczeństwami przyjmującymi oraz zjawisko tworzenia enklaw etnicznych, tzw. małych ojczyzn, które pozwalają przybyszom na utrzymanie odrębności społeczno-kulturowej. Zwróciła uwagę na wielorakie uwarunkowania wzajemnych niechęci między przybywającymi i członkami społeczności lokalnych.

Kolejnym mówcą był prof. dr hab. Andrzej Banasewicz. Głównie w ujęciu statystycznym zaprezentował on stały wzrost liczby obcokrajowców w odniesieniu do ogólnej liczby mieszkańców krajów rozwiniętych, ich znaczny udział w przyroście naturalnym oraz dużą rolę jako siły roboczej.

¹ Autorki nadesłały referaty, które znajdują się w przygotowywanym do publikacji tomie *Migracje i społeczeństwo*, będącym pokłosiem konferencji: dr Janina Dacyl, *Polityka imigracyjna w Szwecji powojennej*; doc. dr hab. Ewa Grzegorzewska, *Uwarunkowania procesu integracji cudzoziemców w Polsce w latach 90.*

Ostatnim prelegentem w sesji przedpołudniowej był Rafał Majewski. W swoim referacie poruszył on problem zmian struktury emigracji, wskazał na przyczyny tego zjawiska oraz ogólnie zarysował konsekwencje wynikające z niego dla krajów osiedlenia.

Okazją do uzupełnienia wystąpień przez prelegentów była ożywiona dyskusja, jaka się następnie wywiązała. Z grona licznie przybyłych wzięli w niej udział m.in. prof. Andrzej Kapiszewski, dr Marek Jerczyński, doc. dr hab. Jan Zamojski, prof. dr hab. Aleksandra Jasińska-Kania, dr Marek Tabin, dr Krystyna Drzewiecka, dr Ewa Kowalska. Pytano o szczegóły związane z przedstawionymi tematami, podkreślano konieczność każdorazowej definicji pojęć — rozmaicie rozumianych przez przedstawicieli różnych nauk, apelowano o ostrożne operowanie danymi statystycznymi, które są uwarunkowane wieloma czynnikami, dyskutowano nad konsekwencjami wynikającymi ze wzrostu migracji czasowej.

Po wznowieniu obrad głos zabrał doc. dr hab. Jan Zamojski. Przedstawił on trudny temat: *Diaspory: historyczne zaszczości, awans pojęcia i implikacje*. Podjął w nim próbę uporządkowania kryteriów zmierzających do zdefiniowania cech diaspor. Zaprezentował też własne refleksje rozumienia diasporyzacji społeczności imigranckich, który to termin pojawia się w literaturze w różnym znaczeniu i rozmaitym kontekście.

W kolejnym wystąpieniu dr Dorota Prasałowicz zaprezentowała referat: *Wykorzenienie czy dołączenie do najbliższych? Z problematyki migracji łańcuchowych*. Podjęła szeroko dyskutowany problem, czy dzielnice etniczne stanowią o izolacji czy przeciwnie sprzyjają adaptacji migrantów do nowego środowiska.

Ciekawe zagadnienie uwarunkowań adaptacji emigrantów przedstawiła następnie dr Małgorzata Nalewajko, odczytując referat nadesłany na konferencję przez dr Eldę Gonzalez-Martinez i mgr Asuncion Merino Hernando. Autorki, koncentrując się na uwarunkowaniach adaptacji imigrantów w Hiszpanii zwróciły szczególną uwagę na znaczenie dostępu do rynku pracy oraz ułatwień łączenia rodzin jako ważnych czynników wpływających na proces szybszej integracji nowo przybyłych w obcym środowisku.

Doc. dr hab. Krystyna Romaniszyn, kończąc część referatową zaprezentowała ciekawy referat: *Współczesne migracje a kwestie etniczności*. Swoją wypowiedzią podkreśliła, iż migracje są zjawiskiem etnicznym. Wędrowni ludzie następują bowiem m.in. w konsekwencji konfliktów etnicznych albo dają efekty etniczne w społeczeństwach przyjmujących np. przez realizację określonej przez państwo polityki etnicznej, stosowania kryterium etniczności do selekcji imigrantów.

Dyskusja kończąca pierwszy dzień obrad koncentrowała się głównie nad rozumieniem i używaniem pojęcia „diaspora”, ponadto zastanawiano się m.in. nad kwestią prawa wyboru obywatelstwa i prawa wyboru ojczyzny przez migrantów, podjęto problem „wykorzenienia” jednostek i migracji łańcuchowych. W wymianie poglądów i doświadczeń badawczych wzięli m.in. udział prelegenci oraz prof. dr hab. Andrzej Bonasewicz, prof. dr hab. Mária Skoczek, dr Małgorzata Nalewajko, prof. dr hab. Andrzej Kapiszewski, dr Anna Reczyńska.

W następnym dniu wygłoszono siedem referatów dotyczących polityk migracyjnych i uwarunkowań adaptacyjnych imigrantów w różnych krajach. Wystąpienie dr. Jana Lencznarowicza traktowało o ewolucji polityki etnicznej Australii po II wojnie światowej. Prelegent przedstawił realizację polityki asymilacji, następnie od lat sześćdziesiątych stopniowe wprowadzanie koncepcji integracji, wreszcie od 1973 r. realizację polityki wielokulturowości, która dotąd stanowi podstawę harmonijnego funkcjonowania wieloetnicznego społeczeństwa Australii. Polityce wielokulturowości był poświęcony także referat dr Anny Reczyńskiej. Trakto-

wał on o polityce kanadyjskiej, która była i w znacznym stopniu jest rodzajem eksperymentu ukazującego możliwości funkcjonowania, ale i ograniczenia wieloetnicznego społeczeństwa.

Ostatnia w sesji przedpołudniowej głos zabrała dr Ewa Kowalska. Na przykładzie społeczności żydowskiej osiedlanej w Birobidżanie (na obszarze Chabarowskiego Kraju) przedstawiła prowadzoną przez państwo radzieckie politykę integracyjną, której celem było zespolenie i zharmonizowanie zamieszkujących kraj społeczności. Prześledzenie losu utworzenia „drugiej Palestyny” na Dalekim Wschodzie pozwoliło prelegentce na pokazanie bolesnych doświadczeń narodu, którego władze państwowe realizowały politykę narodowościową zakładającą przyjęcie jednego wspólnego, radzieckiego systemu wartości, norm i ocen oraz skutków, jakie ona wywołuje do dziś.

Przegląd polityk migracyjnych i uwarunkowań adaptacji oraz integracji migrantów w różnych państwach był następnie okazją do porównań i refleksji nad funkcjonowaniem społeczeństw wieloetnicznych. W dyskusji, jaka się wywiązała nad podjętymi w referatach problemami, wzięli m.in. udział dr Sławomir Łodziński, prof. dr hab. Andrzej Bonasewicz, prof. dr hab. Andrzej Hodubski, doc. dr hab. Jan Zamojski, dr Dorota Prasałowicz oraz prelegenci.

Po wznowieniu obrad wystąpiło trzech referentów. Doc. dr hab. Stanisław Tokarski porównał postawy imigrantów indyjskich w nowym środowisku na Zachodzie. Na podstawie przeprowadzonych badań szczegółowo przedstawił zależność ich adaptacji, integracji i transformacji od wielu czynników. Wskazał również na skutki uboczne m.in. ekspansji kulturowej powodującej westernizację guruizmu i „nawrócenia na hinduizm” zachodnich psychoterapeutów.

Problem trudnej adaptacji społecznej i kulturowej Indian amazońskich w miastach podjęła dr Agnieszka Kowalik. Stwierdziła ona wręcz, iż Indianie ściągani do miast w celach „ucywilizowania” są rozmaicie wykorzystywani (zwłaszcza kobiety i dzieci) „jako brudni analfabeci” i z góry zaliczani do obywateli trzeciej kategorii. Przegrywając ze światem białych nierzadko popadają w alkoholizm i trudnią się handlem narkotykami, zasilając powoli świat przestępczy. Jediną nadzieją na ich ludzką egzystencję jest uzyskanie „dobrej posady” i odrodzenie dumnej, indiańskiej tożsamości.

Kończący sesję popołudniową referat prof. dr hab. Andrzeja Chodubskiego stanowił nawiązanie do kolejnego dnia obrad — poświęconego imigrantom w Polsce. Prof. Chodubski, kreśląc obraz imigracji w Polsce w latach dziewięćdziesiątych wysunął twierdzenie, że Polska jest krajem trudnym dla integracji imigrantów, zwłaszcza uchodźców. Podkreślił, że na wyrażaną przez imigrantów chęć dalszej imigracji na zachód, wśród wielu czynników, składa się także nie zawsze przyjazny im stosunek polskiego społeczeństwa.

W dyskusji, jaka się wywiązała po przedstawieniu referatów, wzięli m.in. udział dr Anna Reczyńska, dr Małgorzata Nalewajko, dr Agnieszka Kowalik, prof. dr hab. Andrzej Chodubski, prof. dr hab. Maria Skoczek, doc. dr hab. Jan Zamojski, prof. dr hab. Andrzej Bonasewicz. Dyskusja skupiała się głównie wokół problemu migracji kadr wysokokwalifikowanych oraz obrazu grup migranckich w różnych społeczeństwach i zależnego od niego stosunku do migrantów członków społeczeństw przyjmujących.

Rozpoczynający trzeci dzień obrad referat dr. Sławomira Łodzińskiego polemizował z niektórymi tezami wypowiedzi (poprzedniego dnia) prof. dr hab. Andrzeja Chodubskiego. Dr Łodziński przedstawił wybrane aspekty polityki migracyjnej oraz postawy Polaków wobec napływu i integracji imigrantów w społeczeństwie polskim. Podsumowując, stwierdził m.in., że czynnik odmienności kulturowej i rasowej w kontaktach Polaków z cudzoziemcami, tak istotny w krajach Europy Zachodniej, nie odgrywa ważnej roli.

Dwa wygłoszone już referaty o tematyce polskiej niejako uzupełniła analizą zarówno oficjalnych danych statystycznych, jak i wynikami badania sondażowego imigrantów przeprowadzonego w Warszawie w 1996 r. dr Krystyna Iglicka-Okólska. Dokonała ona ponadto interesującej próby syntetycznego opisu najnowszych ruchów migracyjnych do Polski oraz przekształcania się Polski w kraj wieloetniczny i wielokulturowy.

Jako kolejny głos zabrali dr Elżbieta Puchnarewicz i dr Grzegorz Waliński. Przedstawiając trudności adaptacyjne studentów afrykańskich w Polsce zapoczątkowali obszerny temat podjęty w sesji popołudniowej — problemów adaptacyjnych imigrantów pochodzenia afrykańskiego.

Podjęta po wysłuchaniu referatów swobodna dyskusja skupiała się wokół problemów terminologicznych, np. definicji „migranta”. Ożywienie wśród uczestników wywołało ponadto poruszone zagadnienie i wręcz apel o uwzględnianie w decyzjach administracyjnych polskich instytucji kreujących politykę migracyjną opinii naukowców, tak jak to się dzieje np. we Francji. W dyskusji szczególnie aktywni byli: doc. dr hab. Jan Zamojski, dr Marek Jerczyński, prof. dr hab. Andrzej Bonasewicz, doc. dr hab. Jerzy Zdanowski oraz prelegenci.

Po przerwie dr Małgorzata Szupejko, podejmując temat zapoczątkowany w sesji przedpołudniowej przez dr Elżbietę Puchnarewicz i dr Grzegorza Walińskiego, mówiła o najnowszej emigracji z Afryki do Europy. Występujący po niej prof. dr hab. Milewski skoncentrował się natomiast na imigrantach murzyńskich w Anglii. Zabierający głos jako ostatni mgr Marcin Solarz zwrócił uwagę, iż krajem zarówno aktywnym migracyjnie, jak i najbardziej atrakcyjnym dla imigracji w całej Afryce na południe od Sahary jest Republika Południowej Afryki. W swym wystąpieniu zauważył, iż RPA, podobnie jak Europa, zmaga się z problemem nielegalnej emigracji, a napięcia etniczne i polityczne dotyczące traktowania cudzoziemców ważą na politycznej i gospodarczej stabilności RPA.

Po krótkiej dyskusji nad wygłoszonymi w sesji popołudniowej referatami prelegentom oraz licznie przybyłym słuchaczom za aktywny udział wnoszący do tematu konferencji wiele nowych przemyśleń i konkluzji, jak też porządkujących i wyjaśniających terminologiczne niejasności spotykane w literaturze przedmiotu podziękował doc. dr hab. Jan Zamojski. Wyraził ponadto nadzieję kolejnego spotkania za rok, które będzie poświęcone frapującemu tematowi diaspor, ich definicji, różnorodności i miejsca w ewolucji współczesnych społeczeństw.